

Kapitola 17 – příběhy z období sucha

Eliáš byl svobodný. To nebylo u proroků vůbec samozřejmé. V Izraelské společnosti jako celku byl naopak takřka samozřejmý opak. Ezechiel byl ženatý (Ez 24,18). U některých protoků dokonce víme, že se oženili na přímý Boží pokyn (Oz 3), v Jer 16,2 ovšem zase Hospodin přikazuje prorokovi, aby zůstal bez ženy. U člověka výjimečného a vyvoleného ke zvláštním úkolům se ovšem dá čekat, že možná bude mít tak podivuhodný běh života, že zůstane sám. Eliáš je prvním řádně doloženým příkladem takového proroka. Ze stejné doby (1Kr 20,35nn., 1Kr 22,6n.) máme ovšem už zmínky o prorockých školách, či komunitách, jakou se později obklopí Eliášův následník Eliáš. A také nevíme, zdali byl Eliáš sám již od mládí, nebo zda třeba o ženu přišel, třeba i v důsledku onoho katastrofálního sucha, které (alespoň dle Josefa Flavie – *Ant 8,13,2*) bylo prý tak rozsáhlé, že se odráží i v jiných historických pramenech. Eliáš žil nejprve jako poustevník u pramenů Jordánu (Kr 17,3-7). Ale zhoršující se životní podmínky ho donutily vyhledat společnost lidí, neboť sám by již asi nepřežil. A nezávislý muž, obdařený již určitou duchovní mohutností, si hledá náležitý protějšek – nezávislou ženu. Takovou *paní domu* (17,17) mohla být v Izraelských právních poměrech pouze vdova, nebo dědička otcovského majetku, která neměla mužské sourozence.

Na jednu stranu potkává rovná rovného, na druhé se střetávají protiklady. Je to žena z jiného kulturního okruhu, nectí ani Eliášova Boha; zachovává si odstup. Ale na druhé straně je schopná jisté „transkulturní tolerance“ : „*Jakože živ je Hospodin, tvůj, Bůh...*“ , zaklíná se. (17,12)¹ Ale je také schopná velkorysosti a velkorysosti se jí dostává!

„...mám ve džbánu jen hrst mouky a v láhvi trochu oleje. Hle, sbírám trochu dříví. Pak to půjdu připravit pro sebe a svého syna. Najíme se a zemřeme.“ Eliáš jí řekl: "Neboj se. Jdi a udělej, co jsi řekla. Jen mi z toho nejdřív připrav malý podpopelný chléb a přines mi jej. Potom připravíš jídlo pro sebe a svého syna, neboť toto praví Hospodin, Bůh Izraele: »Mouka ve džbánu neubude a olej v láhvi nedojde až do dne, kdy dá Hospodin zemi déšť.«" Šla a udělala, jak Eliáš řekl, a měla co jíst po mnoho dní ona i on i její dům. Mouka ve džbánu neubývala a olej v láhvi nedocházel podle slova Hospodinova, které ohlásil skrze Eliáše. (17,12-16)

To je příběh o klasickém „všedním zázraku“. „Všední zázraky“ jsou skutečné zázraky, to znamená divy, divuplná znamení; bohužel mají tu vlastnost, že si jich mnohdy nevšimneme, a už vůbec stojí mimo pozornost „velkého světa“. Ale měli bychom si jich všimnout, protože mnohdy vyjadřují, sdělují něco velmi důležitého. V tomto případě, že když - nemajíce příliš - přesto dáme, „bude to stačit pro všechny“!

Ale ještě jiné věci můžeme snad vyčíst z tohoto velmi kuse zaznamenaného příběhu: Eliáš byl v pravém smyslu „muž ducha“ (muž Boží), člověk, jemuž v první řadě jde o poznání „božích soudů“, o komunikaci mezi člověkem, jeho myslí a božským, nadzemským světem; a také člověk, který se velmi málo stará o věci tohoto světa – jeho asketický životní styl to dosvědčuje. Byl to jistě člověk s velmi rozvinutým myšlením, jehož zrak „byl upřen k nebesům“ a chápal tedy děje a události valnou měrou jako důsledek a následek právě takových „božích soudů“. Byl mužem aktuality, okamžiku – neboť právě tak se ozývá boží slovo; neměl asi příliš smyslu pro opakování a pozvolnou, důkladnou přípravu, které jsou předpokladem mnoha lidských aktivit, zemědělských zvláště.

O ženě, která se stává jeho protějškem, víme ještě méně. Jenom to, že žila sama s dítětem, které zřejmě – než na ni stejně jako na veškeré její spoluobčany přikvačilo neštěstí a extrémně zhoršené životní podmínky – dokázala sama uživit, nejspíše nějakou aktivitou zemědělského charakteru, neboť řemesla, ke kterým je potřeba jistého „zasvěcení“, v této archaické době přeci jenom bývají

¹ To není jen takový slovní obrat, jak by se třeba zdálo. Prof. Heller (Heller, J.: *Von der Schrift zum Wort*, Evangelische Verlagsanstalt Berlin, 1990, str. 55n) se velmi obsírně věnuje pohoršení, jaké muselo u domácího obyvatelstva vzbuzovat, že země trpí prokletím (suchem), které na ni seslal *izraelský bůh*, který se takto projevil jako bůh zlý a smrtící; a přiznat jistě pozitivní vlastnosti *takovému* bohu je jistě nemalý výkon.

doménou mužů; případně mohla žít z nahospodařeného majetku. Rozhodně však, jako všechny ženy, jejichž hlavní starostí je udržet chod domácnosti a uživit sebe a své dítě, musela myslet právě mnohem více v „horizontální úrovni“, s výhledem na to, co bude dnes a co za týden a co až po příští sklizni.

Tito dva lidé přicházejí k sobě a – ukazuje se, že se vzájemně *potřebují*. Ani muž zcela oddaný Bohu nemůže žít ze vzduchu, musí mít pro svůj život zajištěny, připraveny určité minimální *podmínky*. Ženu naopak svatopiscovo líčení přivádí na scénu ve zmatku: Neví, co si počít s tím málem, co jí zbylo, jak to nejlépe rozpočít, ušetřit, jak s tím naložit, aby to vyšlo na obživu, jak byla doposud zvyklá. Dlouhodobá strategie v takových extrémních podmínkách většinou selhává. A tu k ní přichází muž s aktuální výzvou: teď je třeba vše vsadit na jednu kartu.

Role muže a ženy se často naplňují v podobných souřadnicích, i když nejde o situaci takto extrémně vypjatou. V roce 2004 po velkých povodních v České kotlině vyšel v časopise Respekt článek zabývající se rozdílnými reakcemi žen a mužů na katastrofy a krizové situace. Doprovázela ho výmluvná ilustrace, na niž postarší manželský pár seděl na lavičce nad rozbouřenou Vltavou; muž přitom svíral v ruce oštěp – symbol mužské „lovecké aktivity“, zatímco žena myslící především „na zadní kolečka“ - kastrůlek s obědem.

Velkým uměním však je umět tyto své, skoro by se chtělo říci přírodou dané, spíše však pracivilizační role, naplnit – a překročit. Žena to zřejmě dokázala: Vyšla vstříc riziku a – přineslo to stabilizaci jejím rozháraným poměrům; písmo praví, že měli co jíst „po mnoho dní“. V našem příběhu nečteme, jaký vliv měla tato událost a následné soužití na Elijáše, ale zcela nepochybně nějaký vliv obojí mělo. Naznačuje to mimo jiné i následující část příběhu.

Po těchto událostech onemocněl syn té ženy, paní domu. V nemoci se mu přitížilo, ba již přestal dýchat. Tu řekla Elijášovi: "Co ti bylo do mých věcí, muži Boží? Přišel jsi ke mně, abys mi připomněl mou nepravost a mému synu přivodil smrt?" On jí řekl: "Dej mi svého syna!" Vzal jí ho z klína, vynesl jej do pokojíka na střeše, kde bydlel, a položil ho na své lože. Pak volal k Hospodinu: "Hospodine, můj Bože, cožpak i té vdově, u které jsem hostem, způsobíš zlo a přivodíš jejímu synu smrt?" Třikrát se nad dítětem sklonil a volal k Hospodinu: "Hospodine, můj Bože, ať se prosím vrátí do tohoto dítěte život!" Hospodin Elijášův hlas vyslyšel, do dítěte se navrátil život a ožilo. Eliáš dítě vzal, snesl je z pokojíka na střeše do domu, dal je jeho matce a řekl: "Pohled', tvůj syn je živ." Žena Eliášovi odpověděla: "Nyní jsem poznala, že jsi muž Boží a že slovo Hospodinovo v tvých ústech je pravdivé." (17,17-24) Po mnoha dnech, třetího roku, se stalo slovo Hospodinovo k Eliášovi: "Jdi a ukaž se Achabovi, chci dát zemi dešť." (18,1)

Nemůžeme nikdy říci, když nás postihne neštěstí, že jsme si tím vybrali svůj díl a nemůže nás postihnout další. V pozemských podmínkách je spíše pravděpodobné, že chudým se povede ještě hůře – protože se nemohou bránit před bohatými ani před nepřízní světa a přírody, že nemocní ztratí obživu, že se k nim svět i přátelé otočí zády, že na nešťastné dolehne neštěstí další. Představa jakési vše vyrovnávající nadzemské spravedlnosti je sice v jádře správná, ale nemůžeme ji aplikovat na libovolně malé úseky našeho života. Průměrná nadmořská výška nevypovídá nic o reliéfu krajiny, která může být zbrázděna hlubokými průrvami a rozdělena mocnými horstvy – to ostatně v Palestině dobře vědí. Život visící za krize na tenkém vlásku neurčité boží milosti může být klidně narušen další katastrofou. Dítě mohlo dobře onemocnět i kvůli oněm napjatým a nevyrovnaným podmínkám, možná už nebylo schopné snášet dlouhodobě nouzi. A tak se onen neznámý Bůh, který přišel do domu s oním tajemným cizím mužem, mužem, ke které mu již jistě začala cítit určitou náklonnost, projevuje opět ve své smrtící podobě: Proč jsem se jen tomuto muži poznamenanému svým Bohem tak otevřela?! Hle, teď mě to bude stát to nejdražší v mém životě, toho, jímž se naplňuje můj život a má role matky. Cožpak za to nějaký muž stojí?! A ten jeho Bůh?! Ten mi jen připomněl mou nepravost a mému synu přivodil smrt!

Reakce mužova je nehorázná: "Dej mi svého syna!" Protestovala? Možná. Možná se v zoufalství ani nebránila. Vzal jí ho z klína, vynesl jej do pokojíka na střeše, kde bydlel, a položil ho na své lože. Eliáš se v tomto okamžiku chová jako skutečný otec dítěte. Bere dítě z náručí matky a klade je

do svého klína. A není to pro něj jednoduché, neboť tímto „mění stranu“. Z muže tepoucího lidi z pozice božího hlasu se stává muž s lidmi spojený, solidarizující s nimi; nyní právě s touto ženou, která mu dala poznat, jak důležité jsou svazky vížící k sobě lidi v tomto světě, a s jejím dítětem, které přijímá za své. Musí s Bohem zápasit o jeho život. Není to lehké. Třikrát buší Eliáš na bránu svého Boha, než může zaznamenat úspěch. A pak sestoupí po schodech, jakoby nic; jakoby ho tato noc, nebo tento den nestál velký zápas provázený proměnou sebeidentifikace: „Hleď, tvůj syn je živ.“ Nyní nás však překvapí žena; z velké dálky a moudře zní její hlas. Neříká: „Nyní jsem poznala, žeš muž hodný mé oběti lásky, muž, se kterým se chci spojit tělem a krví a vím, že nebudu v tobě zklamána.“ Eliáš, který se postavil proti svému Bohu a riskoval tak své životní poslání kvůli lidem, na nichž mu záleží, kvůli této ženě, kvůli tomuto dítěti, najednou slyší z jejích úst: "Nyní jsem poznala, že jsi muž Boží a že slovo Hospodinovo v tvých ústech je pravdivé." Jedině člověk, který schopen v zájmu autentického lidství popřít své principy a zásady, může být poslem božím. Jedině Bůh, který je schopen téhož, může být nazván Bohem pravdivým. Eliáš tím ospravedlňuje nejen sebe, ale i svého Boha. Boží slova se v něm stávají pravdivá. Z mrazivých hlubin dávnověku cítíme závan toho, co se bude po věky stále silněji hlásit ke slovu, až na prahu novověku uslyšíme od Terezie z Ávily, že je se třeba zřít Boha pro Boha. Terezie použila tato slova pro popis své mystické vyprahlosti. A je věru možné, že její dávný předchůdce zažíval něco podobného. Až do okamžiku jeho spojení se vdovou Hospodin řídil všechny jeho činy; na začátku kapitoly se píše třikrát, že „se k němu stalo Hospodinovo slovo“². Po dlouhou dobu jeho pobývání v Sareptě však nic takového nečteme.³ Až po mnoha dnech, třetího roku, se stalo slovo Hospodinovo k Eliášovi: "Jdi a ukaž se Achabovi, chci dát zemi déšť."(18,1). Eliášova vzpoura tedy přivodila obrat, byť ne hned. Obrat k velkým událostem, o nichž budeme číst v další kapitole. Než jim ale vyjdeme vstříc, podívejme se ještě naposledy na onu tajemnou ženu, která zde z Eliášova příběhu definitivně mizí. V okamžiku, kdy poznává, že tento muž je vskutku muž hodný, pravý a věrný, poznává také, že nemůže být její. Co více? Kdybychom byli pisatelé romantických příběhů, nechali bychom ji s odrůstajícím chlapcem za ruku zírat z povzdálí do nebe za Eliášovým ohnivým vozem a pak bychom třeba sledovali onoho klučinu jako nejbystřejšího Eliášova žáka, jako toho, jenž zdědí vedení jeho školy... Biblisté ale obvykle nepíší červenou knihovnu a je to tak dobře.

2 Takto přesně dvakrát; ve v.14 je pouze jeho výrok uvedený: „Toto praví Hospodin.“

3 Kdybychom chtěli být malicherní, mohli bychom se ovšem zeptat, odkud měla vdova zkušenost s „Hospodinovým slovem“, kterému nyní vydává svědectví, jestliže se po celou dobu svého pobytu v Sareptě Eliáš jako prorok neprojevoval. Domnívám se, že je tento její výrok možno buď vztáhnout na „Hospodinovo slovo“, které jí Eliáš zvěstoval při svém příchodu, nebo snad i na její starší zkušenosti s tímto „mužem božím“ procházejícím jako asketický kazatel zemí. I z toho mála, co máme o této ženě v Eliášově příběhu zachyceno, vysvítá poměrně jasně její silná osobnost. Jistě to nebyla žena povrchní, u které by se takováto slova a zážitky nevryly silně do srdce a do paměti.